

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת ויחי מועד קטן ט. – יג:

ט. איבעי ליה לשיורי פורתא.

כשהכניס שלמה את הארון לפני ולפנים ונענה, ונתן הודאה ושבת, אמרו [מלאה"ש] הטוב שמך ולך נאה להודות. [ולא נתבאר אם הודאת שלמה היתה על עצם הכנסת הארון, שבכך נשלמה מצות המקדש, או על שהודיע הקב"ה בזה לעיני כל ישראל שמחל לדוד המע"ה על אותו עוון].

ט. אמר להו ולאז איפטריתו מיני באורתא, אמרו ליה לימדתנו רבינו וכו' צריך ליפטר ממנו פעם אחרת.

הקשה השפ"א, אטו רשב"י לא ידע הדין הזה, ואפשר דלרוב ענוותו לא חשיב להו כתלמידים שלו, ולפי מש"כ הר"ן דהיכא דנוטל רשות על דעת שילך למחר, רשאי ליסע למחר וא"צ ליטול רשות שנית, י"ל דר"ש היה סבור דבלילה ודאי לא ילכו, ונתן להם רשות לילך למחר, והם היה דעתם ליסע בלילה, ונמלכו ללון שם, ולהכי לא הבין ר"ש למה באו אליו שנית. מיהו עובדא זו איתא נמי במדרש רבה [נח פ' ל"ד] ומפורש שם שנשתתה איזה ימים ואח"כ חזרו ליטול רשות, [וא"כ הדק"ל. אם לא כתירוץ קמא]. [וע"ע בקרן אורה]. והמהרש"א בח"א לקמן [ט: בד"ה אל יאה רעוא] כ' בתוך דבריו, דאמרו להם כן לחידודי, שהרי הוא לימדם דצריך ליפטר ממנו פעם אחרת. עכ"ל שם.

ט. כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים.

כ' המאירי, ואינו מפקיע חיובה מעליו בקיום מצות תלמוד תורה, אפי' מצוה קלה, [ולשון הריטב"א שכ' מותר לו להניח תורתו ולהתעסק בה, דמשמע דברצונו תליא, שאם ירצה יפסיק ואם ירצה ימשיך לעסוק בתורה, לכא' היא שיטתא חדתא], ואע"פ שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, לא נאמר כן בתלמוד תורה, הואיל ועיקרה לידיעת קיום שאר מצוות, מבטלין אותה בשביל כל מצוה שא"א לקיימה ע"י אחרים. כך היא שיטת גדולי המפרשים. ובקה"י בברכות [סי' ט"ו] הביא מהירושלמי [והובא ג"כ בתוס' כאן [בד"ה כאן] בקיצור], דרשב"י ו חבריו לא היו מפסיקין אפי' לק"ש, ופריך ולית ליה לרשב"י הלומד ע"מ שלא לעשות נוח לו שלא נברא [יעו"ש תירוץ], ולכא' אינו מובן, דמאי פריך וכו' הלא הם עסקו בתורה ויפטרו מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה, ואין כאן ע"מ שלא לעשות כיון דפטור אז ממעשה זה, וענין הלומד ע"מ שלא לעשות לכא' אמור כשהוא ע"מ שלא לעשות כשהוא מחויב בהן, וכגון בזמן שאינו עוסק בתורה וכו', ונראה שהירושלמי סובר שעיקר חביבות תלמוד תורה הוא משום דתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, ומשו"ה הלומד שלא ע"מ לעשות הוי גרעון בגוף מצות ת"ת, וממילא פשיטא ג"כ דלא שייך לומר שיפטר משאר מצוות בשביל שהוא עוסק במצות ת"ת, דע"י חסרון בקיום המצוות מתהווה ג"כ חסרון בגוף מצות ת"ת, דקיום המצוות אלומי קא מאלם למצות הת"ת שלו, ומשו"ה ודאי מחויב להפסיק ת"ת בשביל המצוות.

ביבמות [ו.] שו"ט אי אמרינן עדל"ת לענין שתדחה מצות בנין ביהמ"ק את איסור מלאכת שבת, וכ' בקה"י שם [סי' ה'] דדעת תוס' דלא מקרי אפשר למחר, כיון דהמצוה נמשכת תדיר, דתכלית המצוה שיהא ביהמ"ק בנוי ועומד [כמו מצות תפילין דמקיים מצוה בכל שעה שהתפילין עליו], וחיובה גם על היום גם על המחר, [ועיי"ש. דהרשב"א דפליג ע"ד תוס', לא פליג אלא לענין עדל"ת], וא"כ צ"ב היכי שרי לבטל מצות היום כדי לחנוכו בחג הסוכות, וגם התרצן דקאמר שיורי בנין ביהמ"ק לא משיירינן, פירש"י [כת"י] משום דמידע ידעי דהערמה היא, ועוד דגנאי הוא, אבל לא משום ביטול המצוה דהיום, [ואולי כוונת המקשה לשייר בו דבר שאינו מעכב, דנתקיימה המצוה לאלתר, ומ"מ כיון שדעתו להשלימו, עדיין לא הגיע זמן חנוכתו].

ט. ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וכו', מקדש שקדושתו קדושת עולם וכו'.

ברש"י [כת"י] פירש, דקדושת משכן אינה קדושת עולם שאינה אלא ארבעים שנה שהלכו במדבר. ומשמע דמקדש איקרי קדושת עולם משום שהאריך ת"י שנה. אבל בתוס' הרא"ש כ' וז"ל, אותו מקום מקודש לעולם, דאף כשחרב הבית, אי אפשר לבנותו במקום אחר. וז"ל תוס' דשבועות [טז: בד"ה קדושתו, וציינו הגרע"א], פי' בקונטרס שאין אחריה היתר במוות, וקשה דא"כ תפשוט מהכא דסבר ר' אליעזר [דאליביה איירי התם] דקידשה לעתיד לבא וכו', ויש לפרש קדושת עולם שהאריכו בקדושה יותר. [וזה כפירש"י כתי"אן], א"נ לפי שאין ראוי לחזור ולקדש אלא באותו מקום, קרי ליה קדושת עולם. [וכתוס' הרא"ש כאן. ועיי"ש בתוס' הרא"ש שכ' שני פירושי התוס'].

ט. כתיב קרא אחרינא ביום עשתי עשר יום, מה יום כולו רצוף וכו'.

וז"ל הריטב"א, פי' והנשיאים ודאי ע"פ הדיבור עשו, דלא סגי' דלאו הכי, ואע"פ שאינו מפורש בכתוב. וברש"י [כת"י, בסוד"ה כרת] כ' וז"ל, ובמשכן ע"פ הדיבור דחו שבת, דכתיב נשיא אחד לום וגו'. [והריטב"א מאן בזה, דמ"מ אינו מפורש בהאי קרא דציווי שיהו הימים רצופים, רק בקרא דעשיה].

ט. דבקו שערים זה לזה וכו' כיון שאמר וכו' זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה וכו'.

הלבוש או"ח [סי' קי"ב ס"א] הביא דתקנו אנשי כנה"ג כל ברכות שמונה עשרה על ענייני מאורעות שהיו בעולם, שכן אמרו באגדה, כשניצול אברהם מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו מגן אברהם וכו',

ובעיקר הקושיא מאי שנא ת"ת ממצוה אחרת דלא מיפטר בעסקו בה משאר מצוות משום עוסק במצוה וכו', כ' הקה"י שם בריש דבריו, דכיון שלא נתנה התורה שיעור במצוה זו. ממילא החיוב הוא כפי יכלתו, ועל זמן שהוא אנוס מללמוד, אין זה בגדר מבטל מצוה באנוס. [דחיובה רמיה עליה. אלא שאין עליו טענה ותביעה על ביטולה, כמו שהוכיח הגרא"ו, יעו"ש].

ט. בתוד"ה איבעי ליה למינטר. כדי שלא יתבטלו ישראל ממלאכת כ"כ.

ולשון תוס' הרא"ש, דבלאו הכי היו ישראל עולין לרגל. [וקצ"ב, דלאו כולהו מיחיבי, כמתני' דריש חגיגה, אבל הכא "כל ישראל" כתיב]. והמהרש"א בח"א כ', דאיבעי ליה למינטר עד החג כדי שלא יעברו מלהתענות ביוה"כ, דעכשיו שהקדמו הז' ימים, לא עשו יוה"כ כדאמרינן בסמוך. [וקצ"ע לטעמא דמהרש"א, דא"כ סגי במה שיאחרו ל"א בתשרי, ובגמ' מקשה דהו"ל לאחרו עד החג]. וכ' הקרן אורה דתוס' לא ניח"ל בזה, דגם היום [שהקדמו], מי הכריחם לזה, היה להם להפסיק ביוה"כ, [דלא משמע דהגז"ש יום יום מחנוכת המשכן, למילף דחנוכה בעיא רצופין דוקא, דהא ד"ת מדברי קבלה לא ילפינן, ולכאו' ה"ה איפכא, רק לגילוי מילתא דהכי הוה מעשה שעשאוה רצופין], אלא על כרחך דרשינן ק"ו דדוחה יוה"כ, ולא היה צריך למינטר בשביל זה. [ואולי ס"ל להמהרש"א דליכא למילף ממשכן, דהתם הא א"א ל"ב יום רצופין בלא שבת, אבל הכא אי נימא דיכולין היו לאחר, מנלן דדחי, אלא על כרחך משום שא"א לאחר כדמשיני ואזיל].

ט: כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים.

כ' המאירי ז"ל, ואל תשיבני ביטול תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה [כתובות יז.], שאף הם אי אפשר באחרים בראוי לה, שהכל צריכין להם להרבות בכבוד. ובשעה"צ [סי' ר"ג סק"ט] כ' אהא דפסק השו"ע ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו, וכ' בשעה"צ ז"ל, ונראה דלא שייך בזה לומר מצוה שיוכל לעשות ע"י אחרים אין מבטלין ת"ת אפי' לזמן מועט, והכא הלא יוכל לעשות ע"י שלוחו דעדיף ממי שהוא אחר לגמרי, י"ל דדוקא במצוה שאינה מוטלת על גופו, כגון שיפסיק באמצע הלימוד לילך לגמול חסד עם איזה אדם, במקום שאחר יכול לעשות עמו הטובה היא, משא"כ בזה שהכבוד שבת מוטל על גופו, וממילא מצוה בו יותר מבשלווחו. א"נ דדוקא לענין כבוד שבת אמרינן כן, דחמירא, משא"כ לענין שאר מצוות אם ת"ח הוא ונוגע לביטול תורה. וצ"ע.

ט: א"ל יהא רעוא דתזרע ולא תחצד וכו', לא מבעיא דברוכי לא בירכן אבל צעורי מצערן.

כ' המהרש"א בח"א, ולא קאמר לא בירכן אבל קללני וכו', נראה שגם הוא לא חשדן שהיו מקללין אותו, ובדאי יש להם כונה אחרת בזה וכו', והם עשו כן לחדודי לידע אם יבין כונת דבריהם שכווננו לברכה, דלכך ציער עצמו שלא הבין כונת דבריהם וכו', ושמעתי עוד בזה, שעשו כן כדי שיבא לאביו ויפרש לו כוונתם לברכה, ותחול הברכה עליו גם מאביו, והוא דחוק קצת, דא"כ מהיכא הוה פסיקא להו דהוא לא יבין כונת דבריהם ואביו יבין.

ט: דביתוהו דרב חסדא מקשטא נפשה באנפי כלתה.

ופירש"י שהיתה כ"כ זקינה שהיתה לה כלה שהיא אשת בנה. ותמה הגריעב"ץ, מה זו הוכחה על זקנתה וכי לא אפשר להיות לה כלה אף בהיותה כבת שלשים, ביחוד באותן דורות שהיו משיאות אותן בקטנותן, ונ"ל דאשמעינן דאע"ג דהויא חמות לכלה, לא נמנעה מלמעבד עובדא באפה כדי שתראה כמוה. והרש"ש ג"כ הקשה עד"ז, דהא אמרינן בקידושין [כט:]: דרב חסדא נסיב בשיתסר, ויכול להיות דלשנה נולד לו בן ונסיב ג"כ בשיתסר, וא"כ היה רב חסדא בן ל"ג כשהיתה לו כלה, ומסתמא דאשתו היתה ג"כ בערך שני, וא"כ מאי זו זקנה. ונ"ל דבזה יתיישב פי' רשב"ם בב"ב [קמא]. על הא דא"ר חסדא התם לדידי בנתן עדיפי לי ופירש רשב"ם שלא נתקיימו לו בנים, והתוס'

שם [בד"ה לדידי] הקשו דמציונו לו הרבה בנים, די"ל דכוונת רשב"ם שלא נתקיימו לו בילדותו כשאמר זאת, והוא חיה צ"ב שנה כדלקמן [כח]. ולא נולדו לו זכרים אלא בזקנותו.

י. היכי דמי הדיוט וכו', כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת וכו', כל שאינו יכול לכון אימרא בשפת חלוקו.

וכ' הרא"ש [סי' ט"ז], ולא איפסיקא הלכתא כמאן, הלכך המכיר בעצמו שהוא יודע באחד מאלו, לא יתפור במועד. וכן בסמוך בפלוגתא דר' יוחנן ורבה בר שמואל מאי מכליב, כ' הרא"ש, דכיון דלא איפסיקא הלכתא כמאן, הלכך אומן הצריך לתפור לצורך המועד יעשה כחומרי שניהם, תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב. [ויל"ע במי שידוע לכון אימרא ואינו יכול להוציא מלא מחט, או איפכא, אם צריך להחמיר לענין מכליב כדברי שניהם, או דיש לו להקל כאחד מהם משום ספק ספיקא, שמא הדיוט הוא, ואפי' הוי אומן, שמא בכך הוא מכליב, ודוקא באומן ודאי החמיר הרא"ש].

והשפ"א הקשה ע"ז, דבדרבנן יש לילך לקולא, ואפשר דס"ל להרא"ש דלמר דוקא בזה איקרי הדיוט ולמר דוקא בזה, א"כ אי ניזל לקולא בתרוייהו, יהיה דלא כמאן. [וכעין שכ' תוס' בביצה [יד. בד"ה איכא בינייהו] והרא"ש שם]. אבל באמת נראה דממ"נ אחת קשה מהשני, א"כ בודאי אחד מיקל והשני מחמיר, וכיון דבספיקא דרבנן אזלינן לקולא, א"כ כל שאינו יכול לעשות א' מהן לישתרו, ואי אית בזה מה שאין בזה, א"כ יותר יש לנו לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, א"כ כל שא"י לעשות תרוייהו רק א' מהן, מותר לתפור כדרכו, וכ"נ מלשון הרמב"ם בחיבורו, [וז"ל המאירי, ופי' בגמ' הדיוט לענין זה ר"ל שאינו יכול להוציא מלא מחט וכו', וכל שאינו יודע לתפור על דרך זה, נקרא הדיוט אצל תפירה, וכן כל שאינו יכול לכון אימרא וכו'].]

י. ושויין שאין מפשילין חבלים לכתחילה.

פירש"י שאין גודלים חבלים לכתחילה. [ול' הנימוק, גדילת הצמר או הקנבוס כשעושין ממנו חוטיין ארוכים לעשות חבלים, נקרא מפשילין וכו']. וז"ל הטור [סי' תקמ"א], מסרגין המטות, פירוש לארוג אותם שתי וערב בחבלים שהיו בה כבר, אלא שלא היו סדורים והוא מסדרן, אבל לא יפשיל בה החבלים בתחילה. ומלשון רש"י יראה שמותר להפשיל בה חבלים לכתחילה, [ר"ל בחבלים שלא היו בה מעולם ובלבד שיהו גדולים קודם המועד, ב"י ופרישה], רק שלא יעשה החבלים מחדש, [וזהו פירוש מה שאמרו אין מפשילין חבלים בתחילה. ב"י], אבל לפירוש הטור אסור לסרג בחבלים שלא היו בה מעולם, דהרי הוא עושה אותה מחדש [ולא שרו רבנן אלא בחבלים שהיו בה כבר והוסרו ועכשיו בא לסרג בהם, דלא מיחזי כעושה כלי מחדש. ב"י]. ועיין במ"ב [סק"ה] ובשעה"צ [סק"ט], דהמאמר מרדכי השיג על דברי הבי"ד דבהוסרו מן המטה מודה הטור דאסור, דזה נחשב כמפשיל בתחילה, אלא כוונת הטור דלא התירו אלא כשהמשיכן בנקבי המטה קודם המועד, דשרי לסרגן שתי וערב במועד.

י. השתא שתי וערב אמרת לא, חבלים לכתחילה מבעיא, קשיא.

וז"ל הריטב"א, פי' ולא תיבתא, דאיכא למימר דסד"א דסירוג לא, משום דסגי בלאו הכי, אבל כשאין לו חבלים דלא סגי בלאו דידהו אא"כ יישן על הקרקע, הכל מודים שהוא מותר, קמ"ל דאדרבה.

י. בתוד"ה במסרגין. תימה היאן מותר וכו' בלא שינוי.

הרא"ש [בסי' י"ח] כ' דחשיב ליה דבר האבד, והעתיקו הטור ורי"ו. והוסיף ר"ו, ולי נראה כי מעשה הדיוט הוא מותר ובלבד שיהיה לצורך המועד.

י. מאי מכבשין, רב יהודה אמר מנקר ריחיא, רב יחיאל אמר בת עינא.

ז"ל תוס' הרא"ש, כ' הראב"ד, לא ידענא מאן מינייהו מודה לחבריה, איכא מ"ד דהאי דשרי מנקר, כ"ש בת עינא, משום דאפשר בלא מנקר, ואי אפשר בלא בת עינא, וכיון דצורך המועד מותר. ואיכא מ"ד דהאי דשרי בת עינא, כ"ש מנקר, משום דהויא [בת עינא] מלאכת אומן, ומנקר

מעשה הדיוט. ומסתבר כי האי לישנא דסוגיין כוותיה, דדרש רב חמא נוקרין ריחיים בחולו של מועד, ומכדי רב חמא הלכה למעשה אתא לאשמועינן, ואם איתא דבת עינא נמי שריא, איבעי ליה למימר נוקרין ריחיים ועושין לו בת עינא, ועוד, מעובדא דרב הונא דשמעיה להווא גברא דנקר ריחיא, ואמר ליתחיל גופיה דקא מחיל מועדא, סבר לה כיש אומרים דאסר אפי' בישנה, ומדקאמר סבר כ"א ולא קאמר סבר לה כמ"ד בת עינא אבל מנקר ריחיא אסור, אלמא מאן דשרי בת עינא כ"ש מנקר, אבל מאן דשרי מנקר ריחיא אסר בת עינא, וכן הילכתא. [ובפסקיו 'סי' י"ח] הביא רק מסקנת הראב"ד. אבל הרמב"ם [בפ"ח הי"ג] התייר גם בת עינא.

י: אבל לחמרא דריחיא לא.

כ' הריטב"א ז"ל, כי מפני דבר מועט שיש לו לטחון לצורך המועד אינו צריך ליטול צפרניו, ומסתברא כי הכל לפי מה שיהא שם דבר האבד. [שניזוק ע"י הטחינה בלא נטילת צפרניו, עיין ברש"י כת"י]. ובתוספתא אמרו שלא התיירו ליטול צפרני בהמה לרכוב אלא כשהוא רוצה לרכב חוץ לעיר, כי ללכת בעיר אין בו דבר האבד, והכל לפי מה שהוא הבהמה. עכ"ל. [ושאר פוסקים לא חילקו, ומדברי הרמ"א [סי' תקל"ו ס"א] מוכח לכאן דשרי אפי' בתוך העיר, דעל מש"כ המחבר שם דיכול ליטול צפרני הסוס וכו', כ' הרמ"א, ומותר לרכב במועד אפי' מעיר לעיר וכו', אלמא עד השתא בתוך העיר איירי. ואולי טעמיה דהריטב"א משום דדרך קצרה היא ודמי לחמרא דריחיא, אבל למאי דשרינן אף בחמרא דריחיא כרב יהודה כדלקמן בסמוך, שוב אין לחלק בזה.

י: ולמיבני אמת ריחיא.

רש"י פי' העץ שהריחיים בנויים עליו. וז"ל המאירי, וממשיכין לה אמת המים וחופרין מקום להמשכתה, והוא ענין מיבני אמתא דריחיא, [וכ"פ ברמב"ם פ"ח הי"ג]. [וקיל מאמת המים דשדה דריש מכילתין, כיון שהוא צורך המועד וצורך אוכל נפש]. וגדולי הרבנים מתירין אף לפסול הריחיים מן ההר, שכל זה צורך המועד, והם מפרשים מיבני ריחיא כן, ופירשו במיבני אמתא דריחיא, תיקון מקום מושבם, וכן הלשון מוכיח, אלא שראוי להחמיר.

י: אדעתא דבי דרי.

רש"י פירש להשוות הקרקע לדישה. ובתוס' הרא"ש כ' דלא נהירא, דיותר צריך להיות הקרקע שוה לדישה מלחרישה, ונראה לפרש בי דרי גדרות צאן, כמו אבי דרי חושבנא דפ' במה מדליקין [לב]. ואמרינן לקמן בפ' מי שהפך [יב]. [מדירין במועד. עכ"ל. [ולכאן נפק"מ לדינא, לפימש"כ הראשונים [הו"ד לקמן בסמוך] דכשמתכוון לדבר האסור אפי' עושה באופן המותר, אסרו חכמים, והשתא לרש"י במתכוין לגורן שרי, ולהרא"ש אסור. ובמתכוין לגדרות צאן דאסר הרא"ש, י"ל ע"י מודה רש"י בהא].

י: אדעתא דארעא אסור, היכי דמי.

פי' היאך ראוי לעשות שלא יהא חשש מראית העין, דבלאו הכי, אפי' היה בדעתו לבי דרי אסור מפני חשש הרואין. ריטב"א. וכ"כ המאירי ז"ל, ודברים אלו, מתוך תכונת מעשה שלו אנו מכירים לאיזה דבר הוא מכיון וכו'. ומ"מ מכירין או אין מכירין, יתיירא ממי שאינו צריך היכר, ועל כיו"ב נאמר ויראת מאלקיך, וכל שעושה בדרך שהזכרנו התייר בכונת איסור, אצ"ל שאסור, אלא אף מי שעשה בדרך שהזכרנו לאיסור, בכונת היתר, אסור מפני מראית העין. ואוכלוהו ארבעה מימריה דרבא קאי, מאן דמתקיל ארעא, ומאן דזכי זיכיא. ומאן דפתח מיא, ומאן דפשח דיקלא, וכמבואר בשו"ע [סי' תקל"ז ס"ח - י"א] ובמ"ב [ס"ק ל"א]. וקצ"ע בלשון השו"ע [ס"ח] בפתח מים, שלא הזכיר **שיהא ניכר** כמו באינך.

[ועיין בקרן אורה שהביא דברי הריטב"א, וכ' ע"ז, עיין ברשב"ם בב"ב [נד. בד"ה מהאי גיסא] שכ', על הא דפשח דיקלא מהאי גיסא והאי גיסא, אדעתא [דארעא] [דיקלא] הוא והוי חזקה, ואע"ג דאיכא למימר נמי אדעתא [דיקלא] [דחיותא], כיון דאיכא למימר להכי ולהכי, נאמן לומר להחזיק נתכוונתי, ולפ"ז אמאי אסרינן הכא בדיקלא היכא דפשח מתרי גיסי, כיון דדעתו לחיותא, ואין כאן חשש הרואין, דדרך הוא להכי

ולהכי [וכמש"כ הרשב"ם], וצ"ל דלענין מועד החמירו כל היכא דאיכא צד לאיסור אע"ג דאיכא נמי צד להתירא, ולא התיירו אלא היכא דליכא אלא צד היתר ניכר מתוך מעשיו].

ומסיק הריטב"א, ומיהו בדיעבד אע"פ ששינה לא קנסינן ליה אם אומר שדעתו להיתר. והו"ד במ"ב שם [דלא קנסו למי שעבר איסורא דמראית העין. וש"מ נמי דנאמן לומר שנתכוין להיתר. ואי הוי איפכא, שעשה באופן המותר ואומר שנתכוין לאיסור, [דבזה לכאן אסור מן הדין כדמשמע בתחלת דברי המאירי], י"ל ע"י אם קנסוהו. וצ"ת].

י: הני תמר תוחלני מגזרינהו שרי.

רש"י פי' לחותכן לשנים ולאוכלן. וז"ל ש"י ריב"ב, מגזרינהו לשון גזירה, ומפני שהן נלקטין עם העוקצין כעין פירות שאינן מבושלין. וכ"כ בנימוק"י. [ולפירושה. לרב פפא דשרי נמי למיכבשינהו דחשיב ליה דבר האבד כיון דמיתלעי, שרי אף בכה"ג שליקטם ולא חתכם, אבל לרש"י אולי לא התייר ר"פ א"כ חתכם].

י: ר"פ אמר כיון דמתלעי כפרקמטיא בדבר האבד דמי ושרי.

הקשה הריטב"א, מה צריך לתפוס זה הלשון, והלא כל מלאכה בדבר האבד בגופו מותר, ולא הוזכר דבר האבד לענין פרקמטיא אלא במכירתה, וי"ל דנקט לה מפני שפסידתה מועטת ואפ"ה שרי, דפרקמטיא נמי, להרוחה אסור אפי' כל שהוא, ובדבר האבד מותר אפי' בכל שהוא כדמפרש ואזיל, ולאפוקי ממאן דסבר לקמן דבעינן פסידא [יתירא] קצת, כדאמרינן [יב]. זופתין חביתא ואין זופתין כזתא.

י: בתוד"ה ואין מונעין. דלסרוקי סוסיא שפי' בקונטרס וכו' אין נראה לי דהא קיי"ל דבין קירוד ובין קרצוף שרי וכו'.

וכ' הגרע"א, עיין ברא"ש דהגירסא הכא "רב", ולפ"ז לק"מ, דרב לשיטתיה דס"ל דבר שאין מתכוין אסור. וז"ל תוס' הרא"ש, פירש"י לקרצף, ולא נהירא, דלקרצף אפי' ביו"ט שרי, ואפי' קירוד מותר, דהכי פסק רבא התם דבין קירוד ובין קרצוף מותר דהלכה כר"ש וכו', ואף ר' יהודה דפליג התם בקירוד משום ששיניו דקים ועושה חבורה, מודה בקרצוף דשרי, וצ"ל שהוא ענין אחר וכו'. [ואמנם רבנן דר' יהודה מחמרי התם טפי, דכיון דקירוד אסור [כר' יהודה], גזרינן קרצוף אטו קירוד, אבל מדפסק רב כר' יהודה בדבר שאינו מתכוין, עדיין לא שמענו דאית ליה נמי הך גזירה].

והשפ"א כ' ז"ל, ולפי מש"כ תוס' בשבת [נג. בד"ה מהו] דלא התיירו אלא משום צער בע"ח, א"ש הכא, דמיירי שלא לצורך רק ליפותו, וכ"כ הרמב"ם בהל' יו"ט [פ"ח הט"ו] ובשו"ע [סי' תקל"ו ס"ב], וי"ל עוד לפי מש"כ בתוס' בביצה שם, דסירוק התולש שיער אסור משום דהוי פסיק רישיה, א"כ י"ל דהכא מיירי בכה"ג, ואפ"ה במועד מותר, וכן מצאתי במרדכי כאן [סי' תתמ"ה] שתיירין כן [וכ"מ בקיצור פסקי תוס' כאן].

י: בתוד"ה פרקמטיא. רבינו יעקב לא היה חושב הלואת רבית פרקמטיא וכו'.

אלא מו"מ של סחורות ולא הלואות, דפרקמטיא יש טורח גדול בדקדוק שווי המקח, ומתוך טרדתו ימנע משמחת יו"ט, גם לפעמים יקנה ביוקר ויצטער, משא"כ בהלואה. [ל' הרא"ש בס"י כ"ד, ובתשובותיו, הובא בקרב"נ אות ג']. אמנם בנימוק"י תלה נידון זה בפלוגתא דרבוותא אי במקום מניעת ריוח התיירו פרקמטיא. ואזיל לטעמיה, שכ' בטעם האיסור ז"ל, לפי שאין בכל אלו מלאכה גמורה, ואין כאן אלא מקח וממכר שאסור מדבריהם ביו"ט גזירה שמא יכתוב, עכ"ל, ולטעם זה אין מקום לחילוק הרא"ש, אלא דפליגי אם התיירו איסור זה בחול המועד מפני העברת ריוח.

ומסיק הנימוק"י, דלהפרע ממנו דברי הכל מותר, [ואפי' מלוה בשטר. ריטב"א], וכן מותר לו לזקוף חובו כדי להבטיח מה שהוא חייב לו, שכל זה הוא בכלל דבר האבד לדברי הכל.

וכ' הרא"ש עוד בשם ר"י, דמאחר שהיה ר"ת מתיר, ורוב בני"א נוהגין בו היתר, אין בידי כח לאסור להם, והמחמיר תבא עליו ברכה. ואני רגיל לומר למלוים בחוה"מ שיקבלו הרבית של שבוע ראשון מיד הנכרים, ויוציאוהו ליתרון לשמחת יו"ט כי ההיא דירושלמי [שהביא בס"י כ"ג, כגון שישתה יין קונדיטון שלא היה שותהו אם לא היה בידו מעות בריוח] וכו', ואני התרתי בביתי להלוות לנכרים שרגילין תמיד בהלוואה בביתי, שאם לאו ילכו להם, ילכו לבית יהודי אחר וילוו להם, וירגילום לבא אצלם, ואיכא פסידא. [דלא תימא דגם מה שימנע מללוות אצל זה, אינו אלא מניעת ריוח של כל הלוואות העתידות לבא, קמ"ל דאיבוד רגילות שרגיל הלוה אצל מלוה זה, חשיב הפסד ולא מניעת ריוח].

י: בתוד"ה ובדבר האבד. אבל אם לא יפסיד מן הקרן וכו' אין זה חשוב דבר האבד, וכ"ש לקנות סחורה וכו'.

וז"ל הנימוק"י, וגרסינן בירושלמי הדא שיירתא שרי למיזבן מינה בחולא דמועדא, וקצת המפרשים ז"ל אמרו שהעברת ריוח נקרא דבר האבד וכו', והטעם בזה, לפי שאין בכל אלו מלאכה גמורה, ואין כאן אלא מקח וממכר שאסור מדבריהם גזירה שמה יכתוב, ובחולו של מועד התירו מפני העברת ריוח. אבל הרמב"ן כ' שלא התירו לקנות מן השיירא אלא מה שהוא צריך לתשמישו ואם לא יקנה אותו מן השיירין ויצטרך לקנותו אחר המועד, והוא נפסד שלא ימצאהו בערך שמצאו עכשיו, אבל כדי להרויח ולעשות סחורה בודאי אסור, לפי שהעברת ריוח אינו דבר האבד.

והריטב"א כ' וז"ל, ואומרים בתוס' דדוקא שיפסיד מן הקרן ומשכר עמלו, אבל מפני שיפסיד מן הרויח, אינו דבר האבד. וי"א דכיון שכבר הוא ברשותו והגיע לו מקום הרויח, דבר האבד הוא אם הפסד כנגד הרויח, וראיה גמורה לדבר נראה מעובדא דבדייתא דלבאי כוורי והתירו למימלחניהו משום דבר האבד, [לקמן יא.], והתם אין שם קרן, כי מן ההפקר זכו בהם, ובמה שיאכלו עכשיו יש כדי טרחם, אלא ודאי כדאמרן, ואגמ' דידן סמכינן, ומי"מ לקנות פרקמטיא שהיא בזול כדי להרויח, אין זה אלא הרווחה ולא דבר האבד, דא"כ נתיר לעשות כל מלאכה במועד. [ולא ס"ל כחילוק הי"מ בנימוק"י, דהכא קיל שאינו מלאכה אלא גזירה שמה יכתוב], וראיה גמורה כוורי דפום בדייתא שלא התירו למיזל ולמיצד ולמימלחניהו, ולא חשיב דבר האבד אלא כשצדו אותם לצורך אכילה ואחר שהיו ברשותם היו נפסדים.

יא. רב יהודה שרי לאמי תנוראה למיגדל תנורי.

והריטב"א והמאירי כ' דמעשה הדיוט הוא, וכ"כ בשיטת ריב"ב. אמנם המג"א [ס' תק"מ סק"ז, וכ"פ המ"ב שם סק"ח] כ', דאפי' מעשה אומן שרי בצרכי אוכל נפש, והא דבמצודות דלעיל לא שרינן אלא מעשה הדיוט, כ' המג"א [בס' תקמ"א סק"א] דלא מקרי מכשירין אלא דבר המכשירו לאכילה כגון תנור [ע"י האפיה] וסכין [ע"י השחיטה. מ"ב שם], אבל רשות לא מקרי מכשירין. [ונפה דלקמן בסמוך, מסתברא דהוי צרכי אוכל נפש ושרי אפי' מעשה אומן, דמתקנת הקמח, וכן משמע מדכיליניהו רב יהודה לתנור ונפה בהדי הדדי].

יא. כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים.

ופירש"י ימות החמה כגון פסח דחביל לעלמא, שאין יורדין בו גשמים, וימות הגשמים כגון סוכות. וכ' ע"ז הגריעב"ץ, לי נראה לפרש, בימות החמה היינו בשנת העיבור, קרי לפסח ימות החמה ולסוכות ימות הגשמים, ובשנה פשוטה הוי איפכא, פסח הוי ימות הגשמים וסוכות ימות החמה, וזה נראה נכון יותר מפירש"י. ודו"ק, דאיברא איפכא מסתברא בסוכות חבול עלמא, שלהי דקייטא קשה מקייטא [יומא כט].

יא. עושין מעקה לגג ולמרפסת.

כ' בתוס' הרא"ש ז"ל, ירושלמי תני לגג שלשה ולמרפסת עשרה. כתב הראב"ד, דלאו למצות מעקה קאמר, דמרפסת לאו בת מעקה דמצוה היא, דתניא בספרי אין לי אלא בית, מנין אף הבונה בית התבן וכו' ת"ל לא תשים דמים, יכול אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת, ת"ל

בביתך, מה בית מיוחד לדירה וכו', וגם נמי הא איכא דוכתא דבעי מעקה עשרה, דתניא בספרי וכמה הוא מקום מנעלו [י"ג מחצלו. וכדלקמן בסו"ד] שלשה, ובית דרוסו עשרה וכו', הלכך הא דאמר הכא לגג [שלשה] ולמרפסת עשרה, לאו למצות מעקה קאמר, אלא לצניעותא בעלמא, וגם דגביה טפי ותשמישתו עראי, סגי ליה בג', אבל מרפסת בעי עשרה.

וז"ל המאירי, יש שפירש בו מעקה גמור, והוא צריך לו בגג מפני שגגותיהן לא היו משופעין אלא חלקים כעין עליה ומשתמשין בה, וצריכין לעשות לה מעקה, וכן מרפסת פירשו בו שהוא תקרה יוצאה לפני פתח העליה ומשתמשין בה, אלא שהוקשה לקצת מפרשים מה שאמרו בספרי כי תבנה וכו' יכול אף הבונה שער אכסדרה ומרפסת ת"ל [בבתין] [ביתך], מה בית מיוחד לדירה, אלמא שאין המרפסת חייב במעקה, ונראה שהמרפסת אין ענינה מונח על דבר אחד, וכל שיוצאין בו מפתח של עליה נקרא מרפסת, יש מהן שעשוין לתשמיש כגון שעולין דרך בה לפתחי עליה וצריכין למעקה, ויש מהן שאין עשוין להשתמש, אלא שנכנסים דרך סולמות לפתחי העליה, והם עשויים להניח שם עצים ושאר דברים, שאין דריסת הרגל מצויה בהם וכו', וכגון זה א"צ מעקה וכו', וגדולי המפרשים פירשו מתוך קושית אלו שמעקה האמור כאן לאו מעקה גמור הוא למצות מעקה אלא לצניעותא בעלמא, ואין נראה כן.

והריטב"א ג"כ פי' דלאו במצות מעקה איירינן, דא"כ למה לא יעשה כדרכו, אלא ודאי מיירי כשאינו חייב במעקה, אלא שהוא רוצה לעשות משום שימור. [ועיין בבאה"ל [ס' תק"מ ס"א בד"ה וכן] דשאר הפוסקים סתמו ולא חילקו בה]. ובעמק ברכה [חוה"מ אות ו'] הקשה לשיטת שא"ר דמיירי אף בגג החייב במעקה, מ"ט לא נתיר מעשה אומן משום דבר האבד, דהרי איכא חשש סכנה שמה יפלו מהגג ואין לך דבר האבד גדול מזה. וחיידש, דבית באמת אין בו חשש סכנה כ"כ, דכל שעולה לגג דרכו להזהר [ומה"ט לא נתחייב אלא כשיש בו ד"א על ד"א, ותוכו עשרה, וכן בתי כנסיות ובתי מדרשות פטורין, ואי משום סכנה, מ"ט נחלק בכל הני], אלא זהו חיידוש שחדשה תורה לחייב במעקה ולחוש לסיבת נפילה, ועל כן לא מקרי דבר האבד כלל.

יא. א"ר חסדא לא קשיא הא במגלי הא בחציני.

ופירש"י מגלי מסר הגדול שרי, דלא מוליד קלא כלום, וחציני אסירי דהוי אולודי קלא טפי. ובתוס' הרא"ש [בד"ה קלא רבא] כ' בתו"ד, דהטעם דמגלי שרי משום דהוי שינוי מדרך אומנותו, אבל חציני הוי דרך אומנות. אמנם בתוס' ר"ד משמע איפכא, דכ' וז"ל הא במגלי הא בחציני, האחד הוא כעין פטיש שהוא תוקע בו מסמרים והוא אסור, והאחר הוא שמשפה בו את העצים והוא מותר. ומשמע מסיודו דבריו דמגלי אסור וחציני מותר, [ואשכחן חצינא שהוא גרזן או מעצד, עיין ב"ב עד: וב"ק קיט. ובשבת כגג:]. ובפיר"ח כ' דחציני אסור ומגלא שרי, ולא פירש הטעם אם כרש"י או כתוס' הרא"ש.

יח. הא ר' יהודה הא ר' יוסי.

כ' בקרן אורה, ולפ"ז לא קיי"ל כתקנתו של יוחנן כה"ג, וגם הוא עצמו לא תיקן לבטל המלאכה לגמרי, אלא לעשותה ע"י שינוי. וקצת קשה לפ"ז מאי איריא פטיש שתיקן, הא יש עוד הרבה דברים דאיכא בין ר' יהודה לר' יוסי. והיה נראה דתקנתו היה בשביל קלא, אלא דלא חיישינן לזה אלא לר' יוסי דבעי שינוי בדבר האבד וה"ה דיש לחוש לקלא, אבל לר' יהודה דלא בעי שינוי, גם לקלא ליכא למיחש, ומשו"ה פירשו המפרשים במעשר שני [פ"ה מט"ו ברע"ב] ובסוטה [פ"ט מ"י ברע"ב] דמטעם קלא הוא דאסר. וז"ל תוס' הרא"ש, פי', מתני' דקתני דגזר יוחנן כה"ג על הפטיש, ר' יהודה קתני לה, אבל ר' יוסי לא מודה ליה כלל, דקסבר מעולם לא גזר, א"נ גזר ולא קיבלו ממנו.

יא. מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד, דלא כר' יוסי.

כ' בתוס' רי"ד, ואי קשיא, כיון דשרי ר' יוסי כל דבר האבד בלי שינוי, אמאי תנן [ב.ג.] גבי בית השלחין ולא בקילון. תשובה, כל דבר שבחול אינו נעשה אלא בענין אחד, גם במועד עושין באותו הענין בדבר האבד

(טוחנין) [טוחנין] אם לא היה השמן נעצר מהן היה נפסד וכו'. [ולדבריו, לכאן הפיכה לחודה ליתנם בבית הבד, לאו כלום הוא, ולא שרינן ליה מידי].

יא: טוען קורה ראשונה ומניחה לאחר המועד דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר זולף וגומר וכו'.

כ' תוס' הרא"ש, ר' יהודה לטעמיה דבעי שינוי בדבר האבד, והיינו דאינו גומר מלאכת המסיקה, ור' יוסי לטעמיה דלא מצריך שינוי בדבר האבד, הלכך זולף וגומר כדרכו. ורש"י [כת"י] פירש דטעמא דר' יהודה דאינו טוען קורה שניה, משום דכיון דטען קורה ראשונה, תו לא פסדי, ולא נהירא לי, דא"כ מ"ט דר' יוסי דמתיר לטעון קורה שניה כיון דתו ליכא פסידא וכו', ולא מסתבר למימר דבהכי פליגי דר' יהודה סבר דתו לא פסדי, דזהו דבר שיכול לברר.

והמאירי כ', דר' יהודה אסר פעם שניה שלא חששו להפסד מועט, וטעמא דר' יוסי שאף להפסד מועט חששו. [ויל"ע אי פליגי בהכי אף בעלמא, או שמא ס"ל לר' יוסי דמצטרף הפסד מועט זה עם הפסד מרובה שבתחילה, ודיינינן הכל כדבר האבד בהפסד מרובה, ושרינן מתחלה ועד סוף]. ומסיק המאירי וז"ל, ומאחר שהתעורר ר' יוסי לומר על מלאכה זו שהיא נעשית כדרכה, נראה שר' יהודה חלק אף בזו שלא לעשותה אלא ע"י שינוי. [ונמצא דפליגי על הרא"ש אף במה דחשיב ליה הרא"ש שינוי במה שאינו גומר].

יא: פתח באבל וסיים במועד.

הקשה הראב"ד, דילמא אירעו אבל לאו לאשמועינן איסור מלאכה באבל אלא משום אונס תנא ליה, כגון שהיה טרוד בעסקיו של מת עד שחשכה. ותיירך דא"כ היינו אונס. וא"ת הטעוהו פועלין נמי אונס הוא, ותרתי למה לי, וי"ל דההוא לגופיה איצטרך, דסד"א כיון דאי אזיל לגבייהו וטפי להו אאגרא דילמא הוו אתו, [צ"ב דסו"ס אית ליה פסידא, או במלאכה עצמה, או בריבוי השכר, ואולי משום דהוי מתרצין הפועלים בדבר מועט, ועצ"ב], ההוא לאו אונס הוא, קמ"ל דאונס הוא.

יא: זאת אומרת דברים המותרין במועד אסורין בימי אבלו.

כ' הב"ח [ביו"ד סי' ש"פ], ונראה דהטעם שאסרו דבר האבד ע"י עצמו באבל טפי ממועד, [דלכאן מועד חמיר כדא"ר אשי], הוא משום דע"י מלאכתו יהא טרוד ומתבטל מאבלותו וישכח רישו, משא"כ במועד [דהמלאכה עצמה אסורה ובדבר האבד התירוהו]. [מיהו מאי דמסיק הטור בין הוא בין עבדיו ושפחותיו ובניו ובנותיו אפי' גדולים אם סמוכים על שולחנו, לכאן לא שייך בהני טעמא דהב"ח, דאי משום שע"י שמלאכתו נעשית מסיח דעתו מאבלותו אפי' כשאינו עוסק בה בעצמו, א"כ ע"י אחרים נמי ליתסר מה"ט].

יא: אלא דברים העושין לאבל בימי אבלו.

כ' הריטב"א, פי' שעושין לו אחרים, אבל הוא אינו עושה ואפי' אין לו מי שיעשה, ופליגי רבנן אדרשב"ג כפשטא דלישנא, דאי ס"ד מוזדו רבנן לרשב"ג ורשב"ג מפרש הוא, א"כ מאי רבותא דמועד טפי מאבל דתניא כוותיה דרב שישא, ואי משום דבמועד עושה ע"י עצמו ואפי' יש לו מי שיעשה לו, זה אינו לא קולא ולא היתר, דכיון דבמועד כל העולם אסורים בעשיית מלאכה, מה לי הוא מה לי אחרים, אדרבה בדידיה שהוא בעל הממון יש להתיר יותר, דאילו באבל הוא לבדו האסור בעשיית מלאכה, ואין אחרים נאסרים אלא בשלו ואמטולתיה, וכל היכא דאפשר באחרים ראוי הוא לאסור ע"י עצמו, אלא ודאי רבנן אסרי ע"י עצמו ואפי' בשאין לו אחרים שיעשו לו, ולא חשו לאיבוד ממונו. וקיי"ל כרבנן.

וז"ל הרא"ש [סי' א', וכו' בתוספותיו], וכ' הראב"ד, איכא מ"ד הלכה כרשב"ג דלא פליגי רבנן עליה, והרב אלפסי לא הביא אותה בהלכותיו, אלמא ס"ל דלית הלכתא כוותיה, וכן מסתבר, מדקתני ואירעו אבל או אונס מותר לעשותו במועד, ש"מ בימי אבלו אינו יכול לעשותו אף בצנעה, דאם איתא דבצנעה מותר, הו"ל כמכיון מלאכתו במועד, דהא לאו אונס הוא, ועוד אמר' בפ' בתרא [כא:]: אבל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה, ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה, ואין לך אבידה

וא"צ לשנות, כגון לגוף החביות, שאין דרך העולם בחול לעשות לימודים אלא לגוף, ובמועד נמי התירו לגוף ולא שישנה ויעשה לימודים, וה"ה דאלו המלאכות הצריכות תקיעת מסמרין שאינן נעשות אלא בפטיש, גם במועד נמי בדבר האבד הותר הפטיש, ולא אמר' שישנה לתקן בענין אחר, אבל השקאת בית השלחין בחול, מי משקה ממעיין ומי משקה במי קילון, הלכך במועד לא התירו קילון שהוא טירחא יתירא אלא מעיין, ודומה לו מה שנאמר בפירקין דלקמן [יב:]: ואם אין לו מה יאכל וכו' ובלבד שלא ידוש בפרות, ואוקימנא כר' יוסי, ומקשה אי ר' יוסי אפי' בפרות נמי ידוש, דהא"ר יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי, אמר לך, כין דכל יומא לאו בפירות דייש, האינדנא לאו שינוי הוא, אלמא לא יקרא שינוי אלא שבחול אינם עושין אלא בענין זה. [ומתוך אריכות דבריו] [שלא תירץ בקיצור דקילון אסור משום טירחא ולא משום שינוי] משמע דלר' יוסי לא זו בלבד שאין טעם להצריך שינוי, אלא אפי' יהא טעם לזה, לא מחמירין עליה שיצטרך לשנות מרגילותו].

יא: א"ל אביי והא תנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד.

בפירש"י כת"י כ' וז"ל, כיון דמלחיניהו כ"כ כדי להצניעו וכו' והוי כעין מליחה שלא לצורך יו"ט דאב מלאכה הוא גבי אבות מלאכות המפשיטו והמולחו. עכ"ל. ועין במג"א [סי' תקל"ג סק"ז] דהא דשרי למלוח כולם ע"י הערמה, שהרי כולם לפניו [ויברור המשובח וימלחנו. מהה"ש]. ועיין בפמ"ג דהקושיא למ"ד מלאכת חוה"מ מן התורה], היינו משום דאין עיבוד באוכלין [מה"ת. שעה"צ [סק"ל]]. ועיי"ש שביאר דהקילו לו כיון שעכ"פ לע"ע אין מבורר לו איזה מהם לבחור כשירצה לסחוט ולאכול].

יא: א"ל הני נמי מתאכלי אגב איצנא.

כ' השפ"א [לעיל במתנין], מפירש"י משמע לכאן דכל שלא יתקלקלו ע"י רוב המלח, ויכולין לרחצן מהמלח, הוי בכלל יכול לאוכלן במועד, וזה אינו, דצריך להיות נתקן לאכילה ע"י הכבישה, וצ"ל דגם כשרוחצין אותן מהמלח, מתאכלי בלא בישול ע"י הכבישה. והרמב"ם כ' שיסחוט אותן פעמים רבות עד שיתרככו, עיי"ש, והיינו כמש"כ, שע"י הכבישה והסחיטה מרובה מתרככין ונגמור תיקונם לאכילה, להכי מותר.

יא: אמר רב אמר לי אדא ציידא כוורא סמוך למיסרחיה מעלי וכו'.

הרמב"ם [בפ"ב מהל' דעות ה"ד] כ' על רב שלא שח שיחה בטילה, וכו' המפרשים דאפיק לה מהא דאמרו בחולין [קיא:]: דהביאו לו תבשיל בקערה שעשו בה סמנים קודם לכן, וטעם בו טעם סמנים ואמרו, יהיב טעמא כולי האי, ומזה הבין השומע דס"ל לרב דנ"ט בר נ"ט אסור, אלמא אי לאו דנפק"מ לענין דינא לא היה רב מדבר דבר זה, ולפ"ז הקשה בבן יהוידע אמילי דאמר רב הכא. וכ' דהכא נמי נפק"מ לענין דינא, שאם קנה דג מצייידא, שנתן לו מעות, ואח"כ נתחלף לצייד דג שניצוד היום בדג שניצוד אתמול, דלכאן י"ל דהוי מקח טעות, וקמ"ל רב בזה שהדג יפה אחר שניצוד יותר מעת שניצוד, וא"כ לא הוי מקח טעות ולא גזל ואין עליו טענה ותביעה. [ועיי"ש דתירוצן זה אינו מספיק לשאר מיילי דאמר רב הכא, והארץ לפרשם דרך משל על דרכי תלמוד תורה, יעו"ש].

יא: בתוד"ה כוורא. ובה"ז תופסין סכנה וכו', וגם משתי עלה אבוב וכו', ושמא נשתנו וכו'.

ובתוס' הרא"ש דקדק מלשון ר"ח, שפירש וז"ל, כי באותה העת ובאותו המקום היו אומרים להם הרופאים וכו', דמשמע שלא כל המקומות שוין. ועיין בהג"א בשם א"י שפירש, דהגמ' איירי במים שניצוד בהם וגדל בהם הדג, הם יפים ובריאים לגוף לשתותם אחר אכילתו, אבל שאר מים לא.

יא: מי שהפך את זיתיו.

פירש"י שהזמינן ליתנם ע"ג הבד להוציא מהן שמן. [ודרך הוא שמהפכין כשמכניסין אותם לבית הבד, רש"י כת"י]. ועד"ז פי' שא"ר. אמנם בתוס' ר"י כ' וז"ל, פי' טחנן, ומפני שדרך הטוחנין להפכן ברכת תחת האבן המתגלגלת עליהן, קורא לטחינה הפיכה, ומפני שהיו

בהיתר גמור. וכ' בתוס' הרא"ש, מחמיר על עצמו היה, דהא מלאכת שבת שריא לערב בכדי שיעשו.

יב. שרשויו הוא דקא משרשו ליה ולית לן בה.

כ' בתוס' הרא"ש, פי' סעודתן הן נוטלין ולא שכר אחר, ועל כרחך, הנהו שעושיין מלאכה המותרת היו עושיין כגון תיקון ספסלין ואיסטבלאות, ואפ"ה דוקא שרשויו אבל בשכר אסור, שמעינן מהכא דאסור לעשות בשכר אפי' מלאכה המותרת במועד, דקבלת שכר במועד כעובדא דחול דמיא, וכיו"ב אמרינן לקמן פ' בתרא [י"ט]. כותב אדם תפילין ומזוזה לעצמו, ולאחר בטובה בחנם אבל לא בשכר.

וז"ל הריטב"א, האי עובדא דאוונכרי דבי ריש גלותא קשה מאד, אי מלאכות המותרות במועד הן, כי נקטי אגרא מאי הוי, ואי במלאכות האסורות, אפי' עבדי בחנם גמור נמי אסור, וראיתי מי שפירשה באוונכרי גוים שהיה מוטל עליהם לתת לו מעות ידועים או לעשות לו מלאכה כנגדם, וכן כל יומא ויומא מנכין מחובן כדי פעולתן, הוה (משמע) [ממש] כשכיר יום ואסור, ולהכי אמרינן דכיון דאינו אלא ניכוי חוב המוטל עליהם מקודם לכן והרשות בידם לעשות מלאכה בניכוי, קבלנות היא ומותר (כדי) [כדין] קבלנות. אבל קשה לי על זה הפירוש, דהול"ל שרא להו לדבי ריש גלותא למיעבד להו אוונכרי עבידתא, והיכי אמרי' דשרא לאוונכרי, וכי גויים אלו להוראה באו לפניו. ובתוס' רבינו ידידיה ז"ל פירשה באוונכרי ישראל ובמלאכות המותרות במועד היו, ואפ"ה אסור לעשותן בשכר ממש כדי להרויח השכר וכעושה מלאכתו בחול, אבל מפני שבזה לא היה אלא ניכוי בלבד התייר להם, דלא מיחזי כשכר מועד. ומיהו אילו אי אפשר לבעל המלאכה לעשות אלא בשכר, מותר לאלו לעשות אפי' בשכר ממש, הן מפני צורך המועד הן מפני דבר האבד, אבל הכא על כרחך בשהיה אפשר לעשות מלאכת ריש גלותא ע"י אחרים. וזהו הנכון.

יב. וכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה.

כ' הריטב"א, פי' לכך כפל לשונו ואמר לה נמי במילתא פסיקתא, לומר שאפילו מה שהוא עושה במלאכת הדיוט אינו יכול יתנו לגוי לעשותו אומן, וגם מה שהוא עושה בצניעא לא יתננו לגוי לעשותו בפרהסיא אלא הגוי כמותו ממש.

התוס' בב"מ [צ. בד"ה אבל, וציינו הגרע"א] הקשו אהא דמספק"ל התם אי שרי למימר לנכרי חסום פרתי ודוש בה, דדילמא לא אסרו אמירה לנכרי באיסור לאו אלא בשבת דאיסור סקילה, והקשו מדאסרינן הכא אמירה לנכרי בחוה"מ, ותירצו וז"ל, התם משום דשבת ויו"ט חדא מילתא היא וגזרו אטו שבת.

ובמהרש"א שם הביא ממרדכי ישן שכ' ז"ל, והא דלא פשטינן ליה מהא דתניא במו"ק, ושאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה, והרי בחולו של מועד ליכא איסור סקילה ואפ"ה אמירה לנכרי שבות, והר"ב היה מחלק דהתם [בסוגיין] איירי לעשות מלאכתו של ישראל וההנאה של ישראל היא, אבל הכא קמבעיא בדוש בה דישה שלך לצורכה [אצ"ל לצורכך]. ויעו"ש שהמרדכי הקשה ע"ז ומסיק כתירוץ תוס'.

יב. כיוצא בו אין מרביעין בבכור ולא בפסולי המוקדשין.

רש"י פי' דקעביד בה מלאכה, וכ' המל"מ [בפ"א מהל' מעילה ה"ט] דליכא מלקות, משום דקרא לא הקפיד אלא שלא יהא הוא עובד בקדשים, אבל המרביע, הוא אינו עובד בה, אלא עושה פעולה שהבהמה הרובעת תעבוד בקדשים, וזה לא הזהיר הכתוב, אלא שחכמים אסרו דבר זה שלא יהא סובה שתיעשה עבודה בקדשים, וכן נראה מלישנא דברייתא דקתני כיוצא בו וכי, משמע דדומיא דאין מרביעין בחולו של מועד מיתנייא, והתם פשיטא דאין איסורו כי אם מדרבנן, ושאיני פרה אדומה [דתנן בה [פ"ב מ"ד] עלה עליה זכר פסולה משום עבודה], דמעגלה ערופה גמר דכתיב בה "אשר לא עובד בה", הרי שהכתוב הקפיד שלא נעשית בה שום עבודה, ומשו"ה עלה עליה זכר פסולה שהרי נעשית בה עבודה, אבל בקדשים לא הקפיד בה הכתוב

גדולה מאבידת גופו, [אבל משלשה ימים ואילך ודאי מותר לעשות מלאכה בצנעה בדבר האבד, אם אין אומן אלא הוא, שהרי התיירו לעשות מלאכה לצורך פרנסתו]. ולי נראה לדחות ראיותיו, דלא מיקרי מכיון מלאכתו במועד מה שלא עשה בצנעה אע"פ שהיה מותר, לפי שמתוך מרירות אבולתו אין הדעת סובלת להתעסק בשום מלאכה, ועני המתפרנס מן הצדקה אין כאן אבידת גופו כי הוא ניזון מקופה של צדקה. והוה מסתבר דהלכה כרשב"ג אפי' אי פליגי רבנן עליה, דהלכה כדברי המיקל באבל ואפי' יחיד במקום רבים, וכן פסק הרמב"ן ז"ל, אבל רבינו מאיר ז"ל פסק בהלכותיו דלא כרשב"ג.

יא: ומרביצים שדהו משתגיע עונת המים שלו.

רש"י פי' שהיו נוהגין שכל א' משקה כל השדות שבבקעה איש יומו, או שבוע אחד, [ומשום פסידא דבעלי שדות יעשו ע"י אחרים כמו אריסין וחכירין. קרב"נ אות ב'], והרמב"ן פי' דמייירי בהשקאה מועטת שעושיין לשדה לבן קודם זריעה לזרועה מיד בזמנה, ודבר האבד הוא, שאם אין מרביצין אותה בעונתה, באין ימות הגשמים, ושוב אינה נזרעת בשנה זו. ור"י פירש דאיירי אפי' בשדה זרועה [ואפי' בבית הבעל, קרב"נ שם], ולא משום פסידא דזרעים דבזה לא שרינן בבית הבעל דיוכל להשקות אחר המועד, אלא משום פסידא דמים, דאם לא ישקה בעונתו [ביום] שהגיע לחלקו בחלוקת המים בין בני הבקעה] הוי פסידא דלא הדר דשוב לא יהיה לו מים. [עיי' קרב"נ שם].

יא: יתר על כן אמר רשב"ג וכו'.

השפ"א כ' דהוי רבותא טפי משום דהיא בפרהסיא. ובקרבן אורה כ' משום דההיתר בשביל אחרים, ומה שפירש"י דאית ליה פסידא, אין זה עיקר הטעם, דזה לא חשיב פסידא. דהוי מניעת הריח.

יא: יתר על כן אמר רשב"ג אם היה אומן לרבים וכו'.

וז"ל הרא"ש [סי' ב', ובתוספותיו], כ' הראב"ד האי מימרא נמי לא מייתי לה הרב [הרי"ף] בהלכותיו, למימרא דלאו הלכתא היא, ואין נראין לי דבריו בזו, דהא ליכא פלוגתא עילויה ולא אשכחן מימרא דפליגא עליה, [והשפ"א תמה ע"ז, דהא להדיא קאמר רשב"ג יתר על כן וכו', אלמא בסיפא איכא רבותא טפי, וכיון דברישה פליגי עליה רבנן [כמש"כ הראב"ד עצמו לעיל], כ"ש בהא], ולגבי דברי תורה נמי אמרינן לקמן [כא.]. אבל אסור בד"ת, ואם היו רבים צריכין לו, שונה ואינו נמנע. ורבינו מאיר ז"ל פסק כדברי הרי"ף ז"ל, ואע"ג דבתלמוד תורה התיירו צורך רבים, תלמוד תורה שאני.

יא: והוא סבר אדם חשוב שאני.

כ' הריטב"א, י"א והוא פרע לשותפו חלקו כדי חכירו משום חומרא, וי"א שלא פרע, דכיון דאדם חשוב הוא ואיכא לעז, אף חבירו חייב ליבטל משום הלעז שלו, כי הוי צורבא מרבנן כי הכא. ומ"מ שמעינן מהכא דשותפין בחנות שאירע בו אבל לאחד מהם, חבירו עושה לו מלאכתו בחנותו כדרכו, וא"כ הוא אדם חשוב. ואפי' באדם חשוב כל היכא דאפשר לעשות בצניעא עושה, וכן הוא בירושלמי [פ"ג ה"ה].

ובתוס' הרא"ש כ', הקשה הראב"ד מהא דאמר' בירושלמי שני אחין שני שותפין שני טבחיין שאירע אבל באחד מהן, הרי אלו נועלין את חנותן, וא"כ שפיר עבד דפסקיה לגמליה, ותיריך, דודאי נועלין את חנותן ואין השותף מתעסק בחנות בפרהסיא, אבל בצניעא בתוך ביתו מתעסק בעסק השותפות, ואע"פ שחולקין בשכר, כמו חמור גמל וספינה שמוחכרין ביד אחר, הילכך לא הו"ל למיפסקיה לגמליה, ומסיק דאדם חשוב שאני, ואית לה קלא, ואומרים בהמתו של פלוני עושה מלאכה בימי אבלו, והו"ל כפרהסיא ואע"פ שהיא בבית השותף ודמיא לנעילת חנות.

יב. אדם חשוב שאני.

עין שפ"א [ע"ד תוד"ה אמר שמואל, בסו"ד], דפי' הפשוט בגמ' דאדם חשוב אסור ליתן בקיבולת אפי' חוץ לתחום, אמנם בדעת הב"י והט"ז צידד שפירשו דה"ק, דאדם חשוב לא יכנס לבית הנבנה בשבת אפי'

שלא תיעשה בה עבודה, אלא שאנחנו מוזהרין שלא לעבוד בה, והמרביע אינו עובד בה, אלא הרובעת היא העובדת.

ומסיק דלפ"ז האיסור הוא דוקא בשבהמת פסולי המוקדשין היא נרבעת, אבל אם רובעת פשיטא דשרי, שהרי אין כאן עבודה. והגרע"א הביא דבס' מעין החכמה תמה ע"ז, דהא בכור הוא רק זכר ולא שייך נרבעת. ועיין בנימוק"י בשם י"מ, דטעמא דאין מרביעין גזירה שמא יגדל מהן עדרים ואתי לידי גיזה ועבודה. [ולכא' פשוט דלהאי טעמא האיסור בין כשהבהמה הרובעת היא פסולי המוקדשין, ובין כשהנרבעת].

יב. ביו"ט במזונות.

וז"ל הרא"ש [סי' י"ב, וכן בתוספותיו], כ' הראב"ד ז"ל, פירוש אחר יו"ט יתן לו דמי מזונותיו, אבל ביו"ט לא יאכל עמו, דהא אין מזמנין את הנכרי ביו"ט [ביצה כא:]. [וכ"כ המאירי, והוסיף וז"ל, ואע"פ שהתירו לומר אי ניהא לך במאי דטריח לך וכו', זו אינה אלא בגוי שבא לביתו, אבל להזמינו מתחילה אף בדרך זו לא]. ומסיק הרא"ש, ולי נראה דאף ביו"ט מותר שיאכל עמו, דלא אסרו חכמים אלא לזמן את הנכרי שהוא רוצה לכבדו ומרבה מנות בשבילו, אבל אם יש לישראל עבדים ושפחות נכרים אוכלים עמו ביו"ט, ולא ראינו מי שנזהר מזה, גם שליח נכרי שנשתלח לישראל אוכל עמו בבית ביו"ט.

יב. בתוד"ה אמר שמואל. וא"ת כיון דבאבילות איירי שמואל, היכי קאמר וכו'.

ובתוס' הרא"ש ביאר וז"ל, וחוף לתחום אינו ידוע וניכר שמלאכת האבל היא, הילכך מותר בשבתות וימים טובים דלא אזלי אינשי חוץ לתחום וכו', והא דקאמר אבל בחוה"מ דשכיחי אינשי דאזלי אסור, לאו דוקא נקט חוה"מ, אלא לרבותא קאמר, דאפי' בחוה"מ שאין רגילות כ"כ לילך ממקום למקום כמו בחול גמור, אפ"ה אסור, א"נ כדפירש"י [כת"י] הכי, דאגב דנקט שבתות וימים טובים, נקט נמי חוה"מ. וכו' בשפ"א דאף ההחולקים על פיר"ת, מ"מ הדין אמת, דבאבל נמי בשבת וביו"ט שבימי אבלו מותר חוץ לתחום, ובחול ובחוה"מ אסור. ועיי"ש שנתקשה לפיר"ת, בהאי עובדא דמר זוטרא שבסמוך, דדוחק לפרש שעי"א ימי אבלות שבנו העכו"ם לא יכנסו בו.

יב. אמר רב יוסף הלכה כר' יוסי.

כ' בקרב"נ [סי' י"ג אות ע'] אין להקשות ל"ל למימר הלכתא, הא בלאו הכי קיי"ל ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי [עירובין מו:]. וי"ל דלעיל סופ"ק [יא]. מוקמינן הך מתני' דסוטה [מז:]: עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים וכו' מכאן ואילך לא, כר' יהודה, ונגד ר' יוחנן בן זכאי [א"ה], התם יוחנן כהן גדול שנינו, לא גמירי דהלכתא כר' יוסי, משו"ה צריך רב יוסף לפסוק הלכתא כר' יוסי.

והריטב"א הקשה איפכא, וז"ל, זה תימה גדול, דהא בריש מכילתין משמע דמשום דבר האבד לא שרינן טירחא רבה, ואילו הכא קיי"ל כר' יוסי, [דזולף וגומר וגף כדרכו, אע"ג דהויא טירחא רבה], לימא דתיהוי כוליה פירקין קמא דלא כהלכתא, וי"ל דהתם הוא במחובר שלא הגיע לכתפים, ומי יימר דאתי כדי שנטרח הרבה, אבל בתלוש שהוא ברשותו, א"נ לקצור או לבצור כגרוד דמי, ופסידתו ברי ממש, הילכך מותר. תדע לך דאמרינן לקמן [יב:]: דאיכא תנא דמפליג בין תלוש למחובר, ואע"ג דיחידאה הוא ולית הלכתא כוותיה במחובר העומד לגרוד, מ"מ הלכה כמותו במחובר שלא הגיע לכתפים, שאף חכמים מודים לו.

[ואההיא דלקמן דמוקמינן למאן דאסר [מלאכת דבר האבד במחובר] דיחידאה היא, כ' הריטב"א, פירש רש"י ז"ל [והוא ברש"י כת"י], דאוסר לעשות בדבר האבד במחובר, ולית ליה מתני' דמשקין בית השלחין, פי' ואנא דאמרי כתנא דבית השלחין, ומ"מ מוסיף הוא עליו למישרי טירחא יתירא מפני שהגיע לכתפים, דבהא מודה ההוא תנא כדפרישית לעיל].

יב. יש מהן פטור אבל אסור.

פירש"י [כת"י] ז"ל, כלומר שאין מותר לכתחילה, כגון הני דמתני' [יג:]: דקתני מוכרין בצנעה, דאע"ג דשרו רבנן, לא בהדיא קא שרו להו וכו'. ל"א, יש מהן פטור אבל אסור, היינו כל הנך דאסור לעשות במועד, דאין לוקין עליהן מלאו דלא תעשה כל מלאכה. [א"ה, האי קרא בשבת כתיב, ולכא' צ"ל "לא תעשה מלאכה" [דברים ט"ז, ח'], דמיניה נמי דרשינן [בחגיגה יח].] איסור מלאכת חוה"מ, וכדמיי לה רש"י ותוס' בריש מכילתין].

והריטב"א כ', פי', שאם עבר ועשה אין בו שום חיוב אלא איסור עשה בלבד. ונראה שלא בא להודיענו עיקר הדין, דהא פשיטא, ועוד, דהא יש בהן נמי שהוא חייב, אם כיון מלאכתו במועד ועשאה, דקנסינן ליה ומשמתינן ליה, אלא כך רוצה לומר, כי יש מהן שדומות זו לזו מאד, וזו מותר לכתחילה וזו פטור אבל אסור, וכעין הנהו מימרי דלעיל.

וז"ל הנימוק"י, דאין לוקין משום לאו, דאע"ג דכתיב [שמות כ"ג, ט"ו] את חג המצות תשמור, ואמרינן [חגיגה יח]. לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה, וכל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה [עירובין צו:], זה לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו. והשפ"א כ', לולי פירש"י אפשר לפרש דפטור לאו דוקא, רק דמותר בדיעבד כהאי דתניא בסמוך דשלא לצורך המועד אסור ואם הותר מותר, ולכתחילה מותר רק מה שהותר לצורך המועד.

יב. טוחנין במועד לצורך המועד וכו', קוצצין עצים וכו'.

כ' הרא"ש [סי' י"ז, ובתוספותיו] וז"ל, והוא דשרי הכא לצורך המועד, היינו אפילו כוון מלאכתו במועד, דבצורך אוכל [נפש] לא אסרו כוון כמלאכתו במועד. ועיין במאירי דאפי' במכשירי אוכל נפש כגון גדילת תנורים וקציצת עצים. [ולא נתבאר אם מותר באלו לכתחילה לכוון מלאכתו, או דאסור, רק שבדיעבד כשהגיע המועד לא אסרו, ועושה מלאכתו כאילו נזדמנה לו עתה תחילה].

יב. ורב מ"ט עביד הכי, אין לו מה יאכל הוה, ושמואל, לא סיימוה קמיה, א"נ אדם חשוב שאני.

הקשה הריטב"א, וכי משום דהוא אדם חשוב, ימות ברעב, וי"ל שהיה לו ללוות מאחרים, דהא מסתמא משכת, א"נ היה לו לעשות בצנעה גדולה ובצמצום גדול. וז"ל המאירי, זה שאמרו בסוגיא זו אין לו מה יאכל הוה, י"מ אותה על הפועל, וכמו שאמרו שאע"פ שבעה"ב יש לו לאכול, מותר להרויח את הפועל במלאכה שלו בכדי חייו של פועל, שאל"כ היאך אפשר שיאמר על הרב אין לו מה יאכל הוה, ואין צורך בכך, שאפשר שכד הקמח כלה, ואין מטריחין לקנות כמו שביארנו למעלה. והרש"ש הביא ד' הריטב"א, וכו' ע"ז וז"ל, ולענ"ד היה נראה לפרש, דכוונת הא"נ הוא דלעולם חצדא דשערי הוה דהוא דבר האבד, ומ"מ איקפד דאדם חשוב שאני, אבל באין לו מה יאכל, אפי' לאדם חשוב שפיר דמי. וכן פי' השפ"א, יעו"ש.

יב. קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שא"צ אלא לנסורת שלו.

כ' בתוס' הרא"ש, ואין זה נקרא מערים, דהא לנסורת של דקל מיהא צריך, וא"א ליהנות מן הנסורת אא"כ יקצוץ הדקל, דדמי לשוחט את הבהמה ואינו צריך אלא לאכול כזית בשר ממנה, דמותר [אפי' ביו"ט. ביצה כא.]. וז"ל הריטב"א, קוצץ אדם וכו', ובדלא סגי' ליה ליטול הנסורת אלא בקציצת כולו, והא דלייט עלה אביי, ואע"ג דהא תני לעיל קוצץ אדם עצים לצורך המועד ואם הותר מותר, פירשו בתוס' דהכא במתכוין לאיערומי, ואע"ג דקתני ובלבד שלא יערים, רב תנא הוא ופליג, א"נ כר' יוסי ב"ר יהודה סבירא ליה. ואינו מחוור. אבל הנכון דלעולם כשאינו מערים, וקמ"ל דאפי' לצורך דבר מועט כזה אם עשה ומותר מותר, והיינו דלייט עלה אביי.

יב. שבקיה והדר אתא.

פירש"י דלא קצציה במועד, שהרגיש משום דעבר אדאביי נפל ליה נרגא. וברש"י כת"י פי' כן בפירוש בתרא, אבל בפ"י קמא פירש, שבקיה בההוא זימנא, דלא בעי תו למיקץ ליה באפי' דרב שילא, בתר דאזל רב שילא, רב אשי אתא למיקציה. [ולפ"ז לכא' תלה שמיטת הנרגא מפני

כבודו של רב שילא שבא לקצוץ בפניו נגד דעתו, אבל שלא בפניו שפיר דמי]. וכן הובא בריטב"א ב' הפירושים, יעו"ש.

ובהגה"א בשם או"ז כ' לסמוך אהיתרא דרב חננאל, ולכאו' נקט ג"כ דרב אשי לא חזר בו, רק שלא רצה לקצוץ בפני רב שילא. אמנם בב"י [סי' תקל"ג] הביא פירוש"י דידן בלחוד, וכ' לבאר ד' האו"ז, דס"ל דרב אשי לא סבר לה לדאביי, והא דאשתמיט נרגא וכו', מפני שזלזל בכבודו של אביי ואמר לא סבירא לי והלך לעשות מעשה כנגדו, ונראה שלזה נתכוין רש"י שכ' אשתמיט נרגא וכו' משום דעבר אדאביי. ומסיק דמ"מ הפוסקים שהשמיטו להך דרב חננאל, נראה שסוברים דלית הלכתא כוותיה.

יב: כיתנא חזי לחפיפה.

פירוש"י לכסות בו מאכל כגון תאנים ותמרים לצורך המועד. והנימוק"י מסיים בה שמייבישים אותן בחמה וצריכים לכסותם בלילה מפני הטל. והביא עוד ד"מ ששורין הזרע, והנשים חופפות בו פניהם וידיהם להחליק את בשרן ולצחצח את מראיהן. [ועד"ז כ' המאירי שהיה מנהגם להטביל גבעולי פשתן בשמנים ידועים וחופפות בהן]. וכ' ע"ז בקרן אורה, ומשמע מזה דכל צורך המועד קצת, הותר מלאכת מחובר ג"כ, וצ"ל דהא דלא התירו לעיל לקצוץ ולעמר וכו' אלא באין לו מה יאכל ובצמצום, היינו משום דלעיל עושה מלאכת הרבה, לא הותר לו אלא באין לו מה יאכל ובצמצום. [יעו"ש שהאריך בשיטת הרמב"ם בזה].

יב: וכולן אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו.

רש"י פירש שאסור ליהנות מהן. אבל בשה"ג כ' בשם ריא"ז, ונראה בעיני שאין מאבדין אותה בידים, אלא שלא יתעסק בה במועד ואע"פ שהיא אובדת, אבל לאחר המועד מותר להתעסק בה [אם לא אבדה]. והרמב"ם [בפ"ז ה"ד, וכע"ז בפיהמ"ש] כ' וז"ל, וכל המכוין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד, ב"ד מאבדין אותה ומפקירין אותה לכל [מיהו ודאי דאף להרמב"ם אם כיון ולא עשאה עדיין, אין מתירין לו לעשותה, מדהוצרך לכתוב בסו"ד דאין מונעין בנו מלעשותה]. וז"ל הריטב"א, כלומר שלא נניחם לעשות מלאכה, ואם עשה מפקירין אותה ממנו. וכ' השפ"א, מיהו נראה דרק התיקון שנוסף ע"י המלאכה יאבד, וכדברי רש"י דאסור ליהנות מהן פ' מן המלאכה, אבל מה שהיה שוה קודם עשיית התיקון במועד, למה נפסד לו. [א"ה, לכאו' תליא במה דפליגי בב"ק ל:]: במוציא תבנו וקשו לרה"ר לעשותו זבל אי קנסו גופו ג"כ].

יב: וכולן אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו.

כ' הנימוק"י, ויש שכתב דדוקא מכוון מלאכתו הוא דקנסו, אבל שוכח או מתעצל, וכ"ש אנוס, אין קונסין אותו. וכ"כ המאירי. ועיין בפמ"ג [סי' תקל"ג, א"א סוף סק"ג] שכ' וז"ל, כיון דכוון מלאכתו במועד פושע הוא ולא אבד הוא. [ולכאו' כוונתו, כיון דבעיקר המלאכה אין תלוי איבודה או קיומה במה שתיעשה בחו"מ דוקא, שהרי אפשר לו לעשות המלכה קודם יו"ט, הלכך לא חשיב ליה דבר האבד. ויל"ע דא"כ אף במתעצל נמי לאו דבר האבד הוא].

יב: תנא ובלבד שיכניסם בצנעא לתוך ביתו.

כ' הריטב"א וז"ל, הקשה רבינו הגדול ז"ל, שהרי לא מצינו שהזכיר צנעא בשום דבר האבד, אלא שעושה כדרכו, והרי מכה בפטיש ומשמיע קולו לרבים [יא.], ותיריך, דבכל דבר שגופו ממש נפסד ואבד, כיון שהפסדו ניכר, לא הצריכו צנעא, כי אולי מפני כן יבוא עצלות ועיכוב בדבר, אבל כשהפסד הוא חוץ לגופו ממש כגון חשש גנבים, ואפשר לעשותו בצנעא בלא שום עיכוב, הצריכו לעשותו בצנעא, כגון זה, וכגון המוליך כלים מבית האומן [יג.]. וכ' ע"ז בקרן אורה, דהיינו דוקא היכא דאפשר לעושתו בצנעא, דהא בציר וצינור דהוי דבר האבד מחמת גנבי, ואפ"ה התירו בו להכות בפטיש ולהשמיע קול [יא.]. [א"ה, כ"ה להדיא ל' הריטב"א "ואפשר לעשותו בצנעא בלא שום עיכוב"]. ועיין בשפ"א דעיקר טעמיה דהריטב"א משום דכל דבר האבד בגופו, ניכר לכל שדבר האבד הוא, והרה"מ הביא בשם הרמב"ן לחלק משום דהכא היא רק ספק אבודה. והראשון יותר נראה. עכ"ד הרמ"א.

יב: צנעא דהני יממא הוא וכו'.

ופירוש"י אפ"ל בלילה כיממא דמי וכו' להכי מכניסין נמי ביום. [וכ"מ ל' קיצור פסקי הרא"ש מותר ביום]. וכ' ע"ז הרש"ש, לכאו' ר"ל דדוקא יממא, משום דבלילה אושא מילתא טפי מטעמא דמסיק, וכ"מ דעת הפוסקים, ופירוש"י בזה דחוק. [דלרש"י ה"ק, לילה שהוא צנעא דעלמא, בהני הוא כיממא, ולפ"י הרש"ש ה"ק, הא דמצרכין צנעא, מתקיים בהני ביממא דוקא]. וז"ל הנימוק"י [בד"ה אושא], הומה כל העיר עליהם ונודע לרבים, מה שלא היה נודע ביום. וכן מדוקדק בלשון רשי כת"י הומה מילתא טפי וכו'. וכ"כ המאירי, ויש דברים שאין ראוי לעשותן בלילה מצד שהם דברים שצריך בהבאתם המייה יתירה או אבוקות של אש, ונוח לו לעשותן ביום.

יב: בתוד"ה מכניס אדם. דבאסיפת פירות איכא מלאכה, כדאמרינן פרק אין דורשין וכו' אסיפה במועד מי שרי. ואיני יודע מה מלאכה [איכא באסיפה].

בקרן אורה דחה ראייתם מפ' אין דורשין, משום דאמרינן ברה"י [ג.]. מאי אסיף [דהאי קרא דוחג האסיף בצאת השנה, דמיניה יליף בפרק אין דורשין איסור מלאכה בחוה"מ], קציר. והרש"ש פירש, דאסיפה גופא אסירא משום עימור, ואף שאינו חייב אלא במקום גידולו [כמו שפסק בשו"ע [סי' ש"מ ס"ט] וכ"כ תוס' בביצה לא.], הא איכא למימר דהכא נמי מיירי במקום גידולו, דמשמע ודאי דלא בעינן אלא שהכניסו יהא במקום גידולו, ואף שמאספו אח"כ הביתה. [דאע"ג דבאב דמעמור הויין העמרים גם אחר העימור במקום גידולו, לא מסתברא דהאיסור תלוי בזה, אלא במה שלקחתם בתחילת העימור, ממקום גידולם היתה].

יג: ואת"ל מכר עבדו לעכו"ם ומת קנסו בנו אחריו וכו'.

כ' בהגהות פור"י, [וכע"ז בשפ"א], עיין רש"י ז"ל, ונראה מדבריו דהאי בעיא הוא אם יצא לחירות, [אבל לקנסו הבן לפדותו כמו שקונסין לאב, לא מבעיא ליה כלל, ולכאו' משמע הכי בגמ', מדאמרינן או ממונא קניס, משמע פ' ממונא העבד שיצא לחירות. שפ"א], וקשה דמאי קא מבעיא ליה, דהא כיון דקנסו אותו דיצא לחירות, היאך יחזור בנו וישתעבד בו, וכפי הנראה במס' גיטין [מד.], האי בעיא אם קנסו הבן שמחויב לפדות את העבד עד עשרה בדמיו, כמו שקנסו האב לפדותו עד עשרה בדמיו כדאיתא התם. [ולפ"ז פירוש "ממונא" היינו הממון שנשאר מהאב, שיהא משועבד לזה לפדותו. ולפ"ז אפשר דאפ"ל למסקנא דלא קנסו הבן, היינו לפדותו, אבל לחירות כבר יצא, כיון דקנסוהו לגברא תיכף כשמכרו שיצא מתחת ידו, א"כ כבר נעשה בן חורין. וצ"ע לדינא. שפ"א].

יג: לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן.

במהרצ"ח הביא דהנו"ב [מהדו"ק או"ח ס"כ] תמה, מ"ט לא נסתפקו בגמ' על חמץ שעבר עליו הפסח, דהוא נאסר מטעם קנס [על שעבר בבל יראה, כמבואר בפסחים לא:]. אם קנסו בנו אחריו. וכ' ע"ז המהרצ"ח דלק"מ, דחמץ נקרא האיסור על גוף הדבר, דהרי אסור בהנאה לכל העולם, ושוב לא נפקע האיסור ע"י מיתת הבעלים, ולא מצינו איסור שיחזור להיתר, אבל כוון מלאכתו במועד, בין לפירוש"י דהעושה אסור ליהנות ממנו, ובין לפ"י הרמב"ם דמפקירין המלאכה, מ"מ לא נאסר המלאכה רק להעושה, ואיסור לא מיתפס אחפצא רק להמכוון מלאכתו, ולכו"ע [ר"ל לכולהו שאר אינשי] מותר עבודתן שעשה במועד, ומפני זה במיתת הבעלים לא קנסו לבנו. ויש לכונן כן גם סברת הנו"ב.

יג: ה"נ לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן.

וז"ל השו"ע [סי' תקל"ח ס"ו], המכוין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד, ב"ד מאבדין אותה ממנו ומפקירין אותה לכל וכו', ואם מת, לא קנסו בנו אחריו ומותר לו לעשותה אם הוא דבר האבד. וכ' הגרע"א בגליון השו"ע, אפשר דדוקא בלא עשה אביו המלאכה, דהדין שלא יעשה, בזה לא קנסו לבריה דמותר לעשותו, אבל אם כבר עשה אביו, דהדין דמפקירים אותה לכל, כיון דנעשה הפקר, אפשר דאם מת דלא

זכה בנו, ולא עדיף מאחר כיון דכבר נעשה הפקר. ולפי מה שכתבת בכוונת לישנא דהמחבר "אם הוא דבר האבד" [דהיינו עדיין שכזכה הבן הוא אבוד, דאז מותר לבן לגמור כל המלאכה, ולא רק הנצרך כדי שלא יפסד, אבל אם אביו עשה עד שלא יפסד, אסור להבן לגומרה, דתחלת המלאכה נעשית באיסור, עיי"ש בדבריו אסיפא דדברי השו"ע], מוכרח דגם אם עשה אביו לא קנסו בנו אחריו.

ועיין בשעה"צ שם [סק"ז] דממור וקציעה כ' ג"כ, דבעבר האב נעשה ומת שוב אין לבנו זכות בהן דממילא כבר נעשה הפקר, אבל הוא פסק כהלבושי שרד דאף בכה"ג לא קנסו לבנו, וכמשמעות הרמב"ם [בפ"ז ה"ד]. [וצ"ב שלא הביא מדברי הגרע"א]. ומש"כ במ"ב [סק"כ] דאפשר דאפי' אם לא זכה בה אדם בחייו, מכיון שכבר הפקירוה שוב אין הבן יכול לחזור ולזכות בה מצד ירושה, ביאר בשו"ע הלכות [ס"ט] דאינו נעשה הפקר ממילא [כדעת המו"ק] עד שיפקירוה ב"ד.

יג. אמר אביו נקטינן טימא טהרותיו ומת, לא קנסו בנו אחריו.

כ' הריטב"א, פי' לדברי הכל, ואפי' את"ל דבאיך דלעיל קנסו בנו. וכ' ע"ז בקרן אורה, משמע מדבריו ז"ל דמסתבר טפי לקנסו בהני דלעיל מבטימא טהרותיו, ולענ"ד נראה דאדרבה, אביו רבותא קמ"ל, דהכא מסתבר טפי לקנסו את בנו, ומשום דכבר נתחייב אביו מדרבנן לשלומי לחבריה, ונכסיה דבר אינש אינון ערבין ביה, והו"א דבנו נמי חייב לשלומי, קמ"ל.

וכ' עוד, עיין בחו"מ סי' שפ"ה דדעת הסמ"ע ז"ל [ס"ק סק"ב] דלא קנסו בנו אחריו אפי' עמד בדין וחייבוהו ב"ד, וא"כ מציינו דירשיש עדיפי מלקוחות לענין זה, דמלקוחות כשעמד בדין ודאי גובה, דלקוחות ודאי קנסוהו כדאיתא נמי בירושלמי שביעית [פ"ד ה"ב] דאם מכרה לאחר קנסוהו גם את הלוקח, ומיורשיש אינו גובה, והוא דבר תימה, דבכל מקום קיי"ל דלקוחות עדיפי מיורשיש. וצ"ל הטעם דהכא עדיפי יורשיש מלקוחות, משום דבלקוחות אם לא נקנסו אותם, לאו קנסא הוא גם לדידיה, דימכור אותם, אבל ביושר לאו בדידה תליא מילתא, להכי לא קנסוהו וכו'. והיה נראה לומר, דהיכא דשבק אביו קרקעות ה"נ דחל החיוב על הקרקעות וגובה אפי' בקנסא, אלא דקיי"ל [בחוב דעלמא] דאפי' הניח מטלטלין מצוה על הבנים לשלם חוב אביהם, בזה קאמר אביו דבקנסא לא קנסו בנו אחריו, ולא רמיא עליה לשלומי. אבל כל הראשונים כ' דלא גבי כלל מן היורשיש, והטעם הוא, דגברא קנסוהו ממוניה לא קנסוהו, משו"ה לא קנסו היורש, דהא ליכא גברא, אבל הלקוחות דגברא איכא, החיוב מוטל גם על ממוניה.

יג. בתוד"ה נטיבה. אבל גבי שביעית לא בעינן מלאכת מחשבת.

כ' בקרן אורה, אין זה מוכרח, דבשביעית נמי בעינן שיתכוין לעבודת הארץ, ולהכי התיירו כמה דברים בתוך של חבירו, וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל [פ"ב מהל' שמיטה] לענין נטילת גדר של אבנים דבכוונתו תליא מילתא, אם הוא מכוין לתקן הארץ אסור, ואם לאו מותר.

יג. שכר פעולה שאין לו מה יאכל מהו.

פי' הנימוק"י, מי אמרינן כי שרינן במתני' דוקא מקח וממכר אבל מלאכה ממש לא, או דילמא אפי' מלאכה ממש מותר. וז"ל הריטב"א, כלום התיירו לבעלי הממון לעשות מלאכתם בשביל כך אפי' שלא לצורך המועד, ולא דמי לצורך המוכר שהוא בעל הממון וראוי להתיר אפי' ללוקח, ועוד שאין הלוקח עושה בדבר כל כך.

יג. איתביה אביו אין כותבין שט"ח במועד וכו', מאי לאו לאתויי שכר פעולה ש"מ.

וז"ל הנימוק"י, ובשם ר"מ הלוי ז"ל כתבו, דהא דשרי הכא למיכתב בשכר, טעמא דכיון דאשתרי הלואה לצורך הלואה, אשתרי נמי אגרא לצורך הסופר, אבל מידי אחריו, כגון לכתוב ספרים אחרים, אפי' בספר העזרה, אע"ג דלית ליה לסופר מה יאכל, אסור לאוגורי כלל, אלא למידי דהוה צורך המועד.

אמר המחבר, ותמהני, דשכר פעולה סתמא שרינן ממתני', ועוד דאמרינן בגמ' גבי ארבעה עשר, דלא שרינן אלא שלש אומנות חייטין ספרין כובסין, שכן יש להם היתר בחוש"מ וכו', ומקשה תלמודא ואי ס"ד שכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי, כל מלאכות נמי לישתרו, ופריק רב אשי מועד אי"ד קא רמית, מועד משום טירחא ולא טירחה, וכל מקום פסידא שרו ליה רבנן וכו', ופירש"י ז"ל היכא דאין לו מה יאכל דאין המלאכה טורח עליו ומשו"ה שרי, ועוד כתבו, דבשאיין לו מה יאכל, אין דבר האבד גדול מזה, ומכ"ז משמע היתר פעולה בכל מלאכה למי שאי לו מה יאכל, וכן דעת. [והביאו הב"י סו"ס תקמ"ב, וכו' שכן דעת כל הפוסקים].

ג. אין מפנין מבית לבית.

כ' הרא"ש בשם הירושלמי, אין מפנין מדירה נאה לדירה נאה, ולא מדירה כעורה לדירה כעורה, ואצ"ל מדירה נאה לדירה כעורה, [משמע הא מדירה כעורה לדירה נאה שרי, [וכ"כ בהגהות מיימוניות פ"ח אות ס'], אבל בגי' ירושלמי איתא להדיא ולא מדירה כעורה לדירה נאה ואצ"ל וכו', קרב"נ], אבל לתוך ביתו, אפי' מדירה נאה לדירה כעורה, שמחה היא לו לאדם שהוא דר בתוך ביתו, כ' הראב"ד ז"ל, ונראה דכה"ג אפי' מחצר לחצר מותר, והא דקאמר בגמ' דידן סיפא אתאן לבית שבחצר, היינו משלו לשלו, או משל אחרים לשל אחרים, אבל משל אחרים לשלו, הכל מותר. עכ"ל הרא"ש. ובב"י [סי' תקל"ה] כ', דמהא דהשמיטו הרי"ף והרמב"ם הך דינא דירושלמי, אלמא סבירא להו דגמ' דידן אסרה בזה.

יג. אין מביאין כלים מבית האומן.

כ' הנימוק"י, שיחשבו הרואים שבעה"ב נתנן לתקן אותם במועד ויאמרו שהאומן תקנן במועד. ועיין ברש"ש שהביא דרש"י בפסחים [נה: בד"ה לחצר אחרת] כ' הטעם, מפני הטורח. ותמה על התו"ט שהביא ד' הנימוק"י ולא דברי רש"י. [ושני הטעמים במאירי]. ועיין במג"א [סי' תקל"ד סק"ו] שהביא דברי רש"י ואח"כ ד' הנימוק"י, ומסיק בשם הב"ח וז"ל, וא"כ אפי' מבית לבית באותה חצר, ואפי' מאומן עכו"ם, שסיברו שהבעה"ב צוה לתקנן במועד. [ומשמע דלטעמא דרש"י לא הוה ע"י אסרינן, וא"כ י"ל דהתו"ט הביא טעם הכולל יותר].

יג. מחפין את הקציעות בקש.

כ' המאירי, ופירשו בתלמוד המערב שאף לקצור את הקש ולחפות מותר לדעת חכמים, והוא שאמרו שם, אית מילין במועד קשין מן הנגעיים ואהלות, תמן את אמר פורסין מחצלת ע"ג לבנים בשבת, וכה את אמר הכין, כלומר, שאם בשבת אנו מקילין במחצלת ע"ג לבנים, לא כ"ש להתיר במועד בקש, ואע"פ שבקש בשבת אסור מפני שאין ראוי לטלטלו, מ"מ אין דין טלטול במועד, ותירץ, לקצור מן הקרקע ביניהון, לרבנן קוצר ומחפה, ולר' יהודה אינו קוצר לחפות, אלא מעבה, [א"ה, לכאו' ר"ל קוצר לעבות, דאי בתלוש כבר, הא חיפוי נמי שרי אפי' לר' יהודה כדמפרש ואזיל], הא אם היה שם קש התלוש, אף לר' יהודה מחפה. וענין העיבוי הוא, שאם התחיל לחפותן מבערב ולא חיפה כל הצורך, מעבה בחיפוי עד כדי צרכו. ובגמ' מפרש עוד בענין עיבוי ג"כ שמניח את העיגולין זה ע"ג זה ועושה אותן כמין כרי, שיהיו העליונות מגינות על התחתונות, ולא יפסדו אלא העליונות. [ולכאו' להך מ"ד תקשי קושיית הירושלמי, דהא לא שייך בהו שינויא דקצירה, ואולי משום דדמי למעמר יש לאסור בשבת בכה"ג, ורק במועד הקילו. ועצ"ב]. וגם הריטב"א הביא ד' הירושלמי בקיצור, וכ' ע"ז השפ"א דסוגיא דידן לא ס"ל הכי.

יג. אבעיא להו הן החמירו על עצמן דלא עבדי כל עיקר וכו'.

וכהן צד מסיק, כדתני בברייתא. וכ' במלאכ"ש בשם ה"ר יהוסף דטעמם משום הרואה שאומר שלמכור הוא עושה ולא לצרכו, כיון שמלאכתו הוא. ובשפ"א צידד מתחילה דלא פליג ר' יוסי כלל, רק מנהג מקומו אתי לאשמועינן, אכן הרמב"ם והרע"ב כ' דאין הלכה כר' יוסי, מכלל דפליגי, ואפשר דלת"ק לאו מנהגא הוא ומותר לשנות. וכ"מ קצת בירושלמי, דמקשה שהן מבטלין משמחת יו"ט, א"כ י"ל דת"ק אסור לנהוג כן מטעם זה. אך במג"א [סי' תקל"ג סק"ח] משמע

דאסור לשנות מן המנהג, וצ"ע בזה לפי הפי הנ"ל, מיהו י"ל דלשיטת המג"א פליגי בהכי אי כל המקום יכול לשנות ממנהגם, ובזה הלכה כת"ק, אבל יחיד אסור לשנות מהמנהג לכו"ע.

יג: ברש"י ד"ה מטומאתו לטהרתו. נזיר טמא כשעלה מטומאתו ושוב אינו משמר נזרו ומגלח.

הרש"ש העיר, דלפ"ז הו"ל למיתני מטומאתן לטהרתן, ל' רבים. וגם מש"כ דשוב אינו משמר נזרו קשיא ליה, דמבואר בנזיר [טז: ויז.] דאף בימי טומאתו כל דיני נזירות עליו, אלא שגזיה"כ לגלח ביום השביעי. [וכן עמד בזה בתפא"י, בועז אות א']. ושא"ר פירשו בנזיר שהשלים נזרו, [ומטומאתו לטהרתו אמצורע לחודיה קאי].